

Aleksandra Skrabacz

dr hab., Wojskowa Akademia Techniczna
<https://orcid.org/0000-0001-5958-810X>

Wpływ pandemii koronawirusa na stan bezpieczeństwa społeczno-ekonomicznego Polaków

Wprowadzenie

Rok 2020 oraz pierwszy kwartał 2021 r. upłynęły pod znakiem walki z wirusem SARS-CoV-2, którego pierwsze przypadki odnotowano w chińskiej aglomeracji Wuhan w listopadzie 2019 r. W krótkim czasie wirus rozprzestrzenił się na cały świat, przybierając rozmiar pandemii (gr. *pan* – ‘wszyscy’, *demos* – ‘lud’), w wyniku której życie straciło prawie 2,8 mln osób, zakażonych było ponad 126 mln, natomiast prawie 460 mln wyzdrowiało (stan na 25.03.2021 r.)¹. I choć wirus nie daje za wygraną, nadzieją na jego pokonanie jest masowe szczepienie ludzi, wśród których podano już około 250 mln dawek szczepionki przeciwko COVID-19.

Równocześnie warto zwrócić uwagę, że ludzkość od zarania swej historii musiała mierzyć się z różnego rodzaju „zarazami” dziesiątkującymi ludzi na wielu kontynentach, jak np. „czarna śmierć”, czyli dżuma panująca w XIV-wiecznej Europie, czy grypa „hiszpanka” zbierająca swe żniwo w drugiej dekadzie XX w., powodując śmierć co najmniej 40 mln ludzi i trwale spowalniając wzrost gospodarczy na kolejne dziesięciolecie².

¹ World Health Organization, Coronavirus disease (COVID-19) pandemic, <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019> [dostęp: 25.03.2021].

² E. Brainerd, M.V. Siegler, *The Economic Effects of the 1918 Influenza Epidemic*, 15.04.2003, s. 2, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=394606 [dostęp: 20.10.2020].

Oceniając skutki innych pandemii Rada Monitorowania Globalnej Gotowości (Global Preparedness Monitoring Board) przy Światowej Organizacji Zdrowia (WHO) szacuje, że koszty spadku produktywności w wyniku epidemii SARS w 2003 r. wyniosły 40 mld USD, natomiast łączne koszty ekonomiczne i społeczne związane z epidemią Eboli w latach 2014–2016 oceniono na 53 mld USD³.

Obecna pandemia, tak jak i jej poprzedniczki, wywarła olbrzymi wpływ na sytuację polityczną, ekonomiczną i społeczną zarówno w wymiarze narodowym, europejskim, jak i światowym. Z jej skutkami mierzą się organizacje międzynarodowe, rządy państw, wspólnoty samorządowe oraz pojedyncze osoby. Praktycznie wszystkie sfery życia zawodowego, społecznego i osobistego uległy zmianie, co w różnym stopniu wpłynęło na kondycję psychiczną i fizyczną ludzi, a także na poziom funkcjonowania wszystkich dziedzin gospodarki.

Wiąże się to więc z potrzebą nie tylko diagnozy procesów zachodzących obecnie w świecie, w wymiarze globalnym, narodowym i regionalnym, ale także z prognozą rozwoju sytuacji w średnio- i długoterminowej perspektywie, z uwzględnieniem zarówno pozytywnych, jak i negatywnych scenariuszy. Obecna sytuacja stawia szczególne wyzwanie przed naukami społecznymi, w tym naukami o bezpieczeństwie, ponieważ to na gruncie tej interdyscyplinarnej dziedziny wiedzy, która czerpie z dorobku wielu innych dyscyplin naukowych, powinny być prowadzone badania służące społeczeństwu do rozwiązywania aktualnych i przyszłych problemów i dylematów. Stąd też w ramach badań nad bezpieczeństwem, uwagę badawczą skupiono na jego wymiarze społeczno-ekonomicznym, przyjmując dwie podstawowe płaszczyzny rozważań: psycho-społeczną, koncentrującą się przede wszystkim na postawach społecznych, w tym zachowaniach patologicznych wywoływanych przez specyficzną sytuację wynikającą z obowiązujących reżimów sanitarnych i ograniczeń pandemicznych, oraz socjalno-ekonomiczną, będącą wynikiem zahamowania aktywności ekonomicznej i gospodarczej. Warto dodać, że obie płaszczyzny wzajemnie się przenikają, co widoczne jest szczególnie w relacji patologia społeczna–bezrobocie, wpływając na poczucie i stan bezpieczeństwa społecznego, pod pojęciem którego rozumie się: ochronę egzystencjalnych podstaw życia ludzi, zapewnienie możliwości zaspokojenia indywidualnych potrzeb (materialnych i duchowych) oraz realizacji aspiracji życiowych przez tworzenie warunków do pracy i nauki, ochronę zdrowia oraz gwarancje emerytalne⁴. W takim też otoczeniu terminologicznym będzie rozpatrywana problematyka wpływu pandemii COVID-19 na kondycję społeczno-ekonomiczną Polaków.

Artykuł podzielono na trzy części, formułując do nich następujące tezy. Po pierwsze, pandemia COVID-19 wymusiła na Polakach określone zachowania społeczne, które można ocenić zarówno pozytywnie, jak i negatywnie. Wśród zachowań prospołecznych warto wymienić takie jak wzajemna pomoc sąsiedzka, mająca na celu inkluzję społeczną grup o wysokim ryzyku zachorowań na COVID-19 (seniorzy, osoby niepełnosprawne), czy dostosowywanie się do zaleceń sanitarnych

³ Ł. Ambroziak, J. Chojna, J. Gniadek, H. Kępka, J. Strzelecki, *Szlaki handlowe po pandemii COVID-19. Raport*, Polski Instytut Ekonomiczny, Warszawa 2020, s. 9, https://pie.net.pl/wp-content/uploads/2020/05/PIE-Raport_Szlaki_handlowe.pdf [dostęp: 23.06.2020].

⁴ A. Skrabacz, *Bezpieczeństwo społeczne. Postawy teoretyczne i praktyczne*, Elipsa, Warszawa 2012, s. 53.

wynikających z panującego stanu epidemicznego. Niemniej pojawiły się również zachowania świadczące o lekceważeniu nakazów i zakazów pandemicznych czy incydenty o zabarwieniu agresywnym w stosunku do innych członków danej społeczności. Po drugie, izolacja społeczna, w tym brak możliwości korzystania z miejsc publicznych, zwłaszcza związanych z rekreacją, sportem i kulturą, a tym samym przymusowy pobyt w warunkach domowych, przyczyniły się do wzrostu konfliktów i problemów rodzinnych, zwłaszcza w rodzinach dysfunkcyjnych, które już w normalnych warunkach funkcjonowały na pograniczu norm społecznych, a w sytuacji nadzwyczajnej kwestie te jeszcze wyraźniej się uwidoczniły. Po trzecie, zamrożenie gospodarki oraz przymusowy lockdown wpłynęły negatywnie na bezpieczeństwo socjalno-ekonomiczne społeczeństwa. Stan ten implikowały przede wszystkim obawy o utratę pracy, zwłaszcza wykonywanej w branży usług, handlu, gastronomii, transportu i turystyki, oraz konieczność utrzymania minimum socjalnego, a także płacenia zobowiązań kredytowych. Trzecia fala zachorowań, którą odnotowano na wiosnę 2021 r. pogłębiła negatywne skutki pogarszającej się sytuacji socjalno-ekonomicznej poszczególnych grup społecznych.

Prowadząc badania na temat wpływu pandemii na sytuację społeczno-ekonomiczną Polaków, posiłkowano się przede wszystkim danymi ilościowymi uzyskanymi przez ośrodki: naukowe, takie jak Instytut Psychologii Polskiej Akademii Nauk, akademickie, w tym Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu, czy będący publicznym think tankiem gospodarczym Polski Instytut Ekonomiczny, a także niezależne ośrodki badania opinii publicznej. Warto dodać, że instytucje te już w początkowym okresie pandemii COVID-19 prowadziły badania ilościowe metodą sondażu diagnostycznego na temat zachowań społecznych oraz sposobów radzenia sobie z nową sytuacją społeczno-gospodarczą. Przy opracowaniu niniejszego materiału posiłkowano się także bieżącymi informacjami pochodzącymi z ogólnopolskich dzienników i tygodników. Wszystkie dane i informacje należy traktować jako przyczynki do konstruowania teorii i uogólnień oraz punkt wyjścia do dalszych kompleksowych i interdyscyplinarnych badań.

Postawy społeczne Polaków w czasie kwarantanny narodowej

Pandemia oddziałuje na wszystkie obszary funkcjonowania państwa oraz jego suwerena, wpływając na kondycję państwa i poziom życia obywateli. Powszechne i globalne zagrożenie koronawirusem doprowadziło do nieodwracalnego przekształcenia świata jaki znamy, i to w zakresie spraw, które dla członków tzw. społeczeństw rozwiniętych były czymś oczywistym. Nagle pozamykane zostały restauracje, puby i bary, zajęcia w szkołach i na uczelniach zawieszono, praca w pewnych sektorach przeniosła się z biur do domów, spacer po parkach i lasach stały się przez jakiś czas niemożliwe, tak samo jak wizyty w bibliotekach, muzeach, kinach, operach czy galeriach handlowych. Na straży wprowadzonych ustawami obostrzeń⁵ stanęły służby

⁵ Ustawa z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytu-

mundurowe, władne wystawiać mandaty za czynności dotychczas w pełni legalne, jak spacerowanie po terenach zielonych lub przejażdżki rowerowe. Państwo, jako instytucja obdarzona monopolem na siłę, stało się przez swoje interwencje bardziej widoczne i sprawcze w codziennym życiu, co nie zawsze spotykało się ze zrozumieniem i akceptacją obywateli.

Oceniając zatem postawy społeczne Polaków w dobie pandemii, można uogólnić, że okazali oni w zdecydowanej większości zdyscyplinowanie i zrozumienie dla sytuacji w jakiej znalazł się kraj, Europa i świat. Warto podkreślić, że jako państwo nie byliśmy źródłem zakażenia i mogliśmy wyciągać wnioski z już podjętych działań w innych krajach. Mając dostęp do opracowań zagranicznych lekarzy na temat COVID-19, można było czerpać z doświadczeń i uczyć się zachowań pandemicznych na przykładzie Włoch czy Hiszpanii. Z jednej strony polskie społeczeństwo potrafi bardzo dobrze dostosować się do nowych, nadzwyczajnych sytuacji, a w przypadku kryzysu potrafimy się jednoczyć, co pokazują doświadczenia przeszłości. Wyniki badań wskazują, że ponad 80% badanych twierdziło, że stosuje się do zaleceń związanych z ograniczeniami wprowadzonymi w przestrzeni publicznej w związku z rozprzestrzenieniem się koronawirusa, w tym: unika zgromadzeń publicznych, stara się ograniczać przebywanie poza domem, w kontaktach z innymi poza domem utrzymuje dystans ponad 1 metra, zasłania usta podczas kichania i kasłania, bardziej dba o higienę poza domem (mycie i/lub odkażanie rąk), wita się bez podawania dłoni⁶.

Z drugiej strony w każdej zbiorowości ludzkiej zdarzają się osoby panicznie bojące się zaistniałej sytuacji, zwłaszcza w kontekście obawy o swe zdrowie, a nawet życie, co sprzyja aktom agresji skierowanej do drugiego człowieka. W czasie kwarantanny narodowej osoby te skrupulatnie, a nawet przesadnie przestrzegały wprowadzonych rygorów sanitarnych oraz różnego rodzaju nakazów i zakazów, a w stosunku do osób je lekceważących wykazywały niezadowolenie lub wręcz agresję. Tego typu zachowania były widoczne w miejscach publicznych, takich jak sklepy czy autobusy, w stosunku do ludzi nienoszących maseczek higienicznych, czy też niezachowujących należytego dystansu społecznego. Warto dodać, że najmniej do zaleceń sanitarnych stosowały się osoby z niższym wykształceniem, mężczyźni i osoby młode⁷.

Odmianą grupę ludzi stanowiły osoby niebojące się choroby, a jedynie mandatów za nie przestrzeganie aktualnych nakazów. Jeżeli nosiły maseczki to robiły to

acji kryzysowych (Dz.U. z 2020, poz. 374); Ustawa z dnia 31 marca 2020 r. o zmianie niektórych ustaw w zakresie systemu ochrony zdrowia związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19 (Dz.U. z 2020, poz. 567); Ustawa z dnia 31 marca 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2020, poz. 568); Ustawa z dnia 16 kwietnia 2020 r. o szczególnych instrumentach wsparcia w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2 (Dz.U. z 2020, poz. 695) i Ustawa z dnia 14 maja 2020 r. o zmianie niektórych ustaw w zakresie działań osłonowych w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2 (Dz.U. z 2020, poz. 875).

⁶ K. Hamer, M. Baran, M. Marchlewska, *Jak Polacy stosują się do zaleceń w związku z koronawirusem? Raport z badań*, IPPAN–SWPS, Warszawa 2020, <https://covid19psychologiacom.files.wordpress.com/2020/04/koronawirus-raport-2-jak-polacy-stosujacca8-siecca8-do-zalecenc81-w-zwiacca8zku-z-ko....pdf> [dostęp: 25.05.2020].

⁷ *Ibidem*.

nieprawidłowo, spotykały się w przestrzeni publicznej w większej grupie osób, wychodząc z założenia, że choroby nie widać, a oni są zdrowi i w grupie wiekowej o najniższym ryzyku zachorowania.

Ciekawe wnioski można sformułować na podstawie badań na temat oceny roku 2020 przez Polaków oraz samopoczucia w tym okresie. Z badań przeprowadzonych przez Fundację Centrum Badania Opinii Społecznej (CBOS) wynika, że dla prawie 40% Polaków najważniejszym wydarzeniem minionego roku była pandemia COVID-19 oraz inne zdarzenia z nią związane. „Cieniem» epidemii, wskazywanym przez dalsze 1,8% Polaków, była kwestia jej gospodarczych skutków. Badani mówili o zamrożeniu gospodarki, kłopotach gospodarczych, spadku koniunktury, wspomniano o likwidacji miejsc pracy, utracie pracy przez wielu Polaków, bankructwach przedsiębiorców w niektórych branżach, a także wzroście zadłużenia Polski [...]”⁸.

Z kolei w innym badaniu z 2020 r. „opisując nastroje panujące w swoim otoczeniu, niemal trzy czwarte Polaków (71%) wspomina o nastrojach negatywnych, takich jak lęk przed przyszłością (44%), ogólne niezadowolenie i brak wiary w jakąkolwiek poprawę (15%) czy apatia, rezygnacja, pogodzenie się z własnym losem (12%). Porównując te dane z wynikami z roku 2019, możemy stwierdzić wyraźny wzrost negatywnych ocen nastrojów środowiskowych, ogółem aż o 20 punktów procentowych. Uwagę zwracają zwłaszcza częstsze deklaracje panującego w otoczeniu badanych lęku przed przyszłością – mamy tutaj do czynienia ze skokiem o 14 punktów procentowych w stosunku do poprzedniego roku. O pozytywnych emocjach w swoim otoczeniu wspominał z kolei tylko niespełna co czwarty Polak (23%), wskazując na ogólne (4%) i pewne (19%) zadowolenie oraz odprężenie”⁹.

Badania własne, przeprowadzone wśród studentów jednej z warszawskich szkół wyższych w semestrze letnim roku akademickiego 2020/21¹⁰, wskazują, że w ocenie respondentów największe pozytywne zmiany, jakie zaszły w czasie pandemii, zauważono w realizacji hobby – 66% odpowiedzi, a także w kontaktach z bliskimi, co potwierdziło 53% wskazań. Pozytywne zmiany w szkole wskazało 25% osób, a w pracy tylko 12%. Jeżeli chodzi o zmiany niekorzystne, to w tej kategorii 83% badanych oceniło, że pandemia niekorzystnie wpłynęła na ich pracę, a także naukę – 66% wskazań. Ponadto 40% badanych uważało, że pogorszeniu uległy także relacje z bliskimi oraz realizacja hobby – 31% odpowiedzi. Można zatem stwierdzić, że pandemia COVID-19, ze względu na swój charakter oraz rozwój, sprawiła, że wiele osób obawiało się o pracę i naukę, co było pochodną zamrożenia przede wszystkim takich gałęzi gospodarki jak handel i usługi. Brak stabilnych podstaw egzystencjalnych implikował obawy o kontynuację nauki na studiach, potęgując stres wywołany globalnym zagrożeniem. Z kolei brak możliwości spędzania czasu wolnego w przestrzeni publicznej

⁸ *Rok 2020 pod znakiem pandemii*, oprac. K. Pankowski, Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej, Warszawa 2021, s. 1.

⁹ *Samopoczucie Polaków w roku 2020*, oprac. J. Scovil, Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej, Warszawa 2021, s. 7.

¹⁰ A. Skrabacz, *Wybrane aspekty zachowań psychospołecznych młodych Polaków w dobie pandemii koronawirusa*, referat wygłoszony na konferencji „Zarządzanie i bezpieczeństwo w świetle COVID-19: zagrożenia – wyzwania – szanse” Akademia Pomorska w Słupsku, 11 czerwca 2021 r., [materiał w druku].

wpłyną pozytywnie na rozwój zainteresowań i częstsze kontakty z bliskimi, w dużej mierze podyktowane też troską o ich zdrowie i życie.

Jeśli chodzi o zmianę zachowań społecznych, ponad 80% badanych przestało podawać rękę przy przywitaniu lub pożegnaniu, prawie 70% przestało korzystać z komunikacji miejskiej, a około 60% zrezygnowało ze spotkań towarzyskich. Podobne wyniki uzyskały pytania dotyczące wychodzenia z domu: spaceru i przebywanie na świeżym powietrzu ograniczyło niemal 70% osób¹¹.

Podkreślenia wymaga fakt, że zwiększyła się świadomość i częstotliwość zachowań higienicznych: 79% respondentów zdecydowanie częściej myło ręce i dezynfekowało przedmioty codziennego użytku. Na efekty takiego postępowania nie trzeba było długo czekać, ponieważ wg danych Narodowego Funduszu Zdrowia w pierwszej połowie 2020 r. udzielono trzy razy mniej świadczeń związanych z leczeniem biegunki wywołanej przez rotawirusa niż w adekwatnym okresie roku poprzedniego. Podobnie było w grupie tzw. chorób brudnych rąk, gdzie porównując okres od stycznia do czerwca 2019 r. i 2020 r. stwierdzono o 886 przypadków mniej salmonellozy, 1627 mniej bakteryjnych zakażeń jelitowych, aż cztery razy mniej wirusówek jelitowych oraz siedem razy mniej wirusowego zapalenia wątroby (WZW) typu A¹². W ciągu 2020 r. około dwa razy mniej osób zachorowało również na szkarlatynę, ospę wietrzną czy różyczkę. W przypadku odry, choroby niezwykle zakaźnej, zwłaszcza wśród dzieci, wskaźnik zachorowań spadł z 3,74 do 0,06 na 100 tys., co wynika z długotrwałego zamknięcia szkół i przedszkoli oraz odwołania imprez masowych. Tym samym covidowe obostrzenia ograniczyły nie tylko rozprzestrzenianie się wirusa, ale również innych chorób roznoszonych drogą kropelkową. Tym razem bardziej zdyscyplinowane wobec zaleceń sanitarnych były statystycznie kobiety, mieszkańcy największych miast oraz osoby z wykształceniem wyższym.

Na zakończenie tej części rozważań warto jeszcze zasygnalizować, w jaki sposób Polacy radzili sobie z czasem wolnym, będącym następstwem kwarantanny oraz brakiem możliwości korzystania z miejsc publicznych. Z badań przeprowadzonych przez Agencję Badania Rynku i Opinii SW Research wynika, że najbardziej popularnymi zajęciami w czasie izolacji domowej było surfowanie po Internecie, czemu oddawało się 63% respondentów, a także oglądanie filmów i seriali (62% badanych) oraz śledzenie bieżących informacji (53%). Na dalszej pozycji znalazły się takie czynności jak sprzątanie, słuchanie muzyki, gotowanie i czytanie książek¹³.

W czasie narodowej izolacji Polacy wykazali się również wieloma różnorodnymi inicjatywami, realizowanymi zarówno w świecie realnym, jak i wirtualnym. Jeżeli chodzi o zachowania prospołeczne, to do szczytnych inicjatyw można zaliczyć takie akcje jak pomoc sąsiedzka skierowana szczególnie do seniorów, wyrażająca się przykładowo robieniem zakupów, czy też masowe szycie maseczek

¹¹ R. Drozdowski, M. Frąckowiak, M. Krajewski, M. Kubacka, A. Modrzyk, Ł. Rogowski, P. Rura, A. Stamm, *Koronawirus. Życie codzienne w czasie pandemii*, „Życie Uniwersyteckie”, 1.04.2020, <https://uniwersyteckie.pl/nauka/koronawirus-zycie-codzienne-w-czasie-pandemii> [dostęp: 2.06.2020].

¹² B. Acher-Chanda, *Higieniczny cud nad Wisłą*, „Rzeczpospolita”, 9.07.2021, <https://www.rp.pl/Covid-19/307099894-Higieniczny-cud-nad-Wisla.html> [dostęp: 9.07.2020].

¹³ *Polacy w domu – jak sobie radzimy z izolacją?*, Brief.pl, 8.04.2020, <https://brief.pl/polacy-w-domu-jak-sobie-radzimy-z-izolacja/> [dostęp: 26.09.2020].

higienicznych na potrzeby miejscowych szpitali czy przychodni zdrowia. Wiele inicjatyw skierowanych było do pracowników systemu ochrony zdrowia i funkcjonariuszy grup dyspozycyjnych, walczących na pierwszej linii z pandemią. Służyć temu miały akcje zainicjowane przez lokale gastronomiczne czy sieci handlowe, które oferowały posiłki lub zakupy bez kolejki dla przedstawicieli tych zawodów. Z kolei w mediach społecznościowych nastąpił prawdziwy wybuch inicjatyw, które miały złagodzić skutki pandemii, szczególnie w obszarze izolacji społecznej oraz zerwanych bezpośrednich kontaktów międzyludzkich. Z jednej strony akcja #zostańwdomu, czyli izolacja, stała się przejawem odpowiedzialności społecznej, z drugiej strony była doskonałą okazją na wyrażanie pozytywnych emocji w sposób twórczy w miejscach zamieszkania, jak również w Internecie – na prywatnych i biznesowych profilach w mediach społecznościowych.

Świat kultury i sztuki, w tym dystrybutorzy filmowi, muzea, teatry i biblioteki, udostępniał swoje zasoby on-line wszystkim chętnym, którzy w taki sposób uczestniczyli w życiu artystycznym i kulturalnym. Nie bez znaczenia była postawa idoli, aktorów i gwiazd show-biznesu, których aktywność przeniosła się całkowicie do Internetu, zwłaszcza na portale społecznościowe, nie tylko w celu utrzymywania stałego kontaktu z fanami, ale także promowania postaw prozdrowotnych, takich jak np. prawidłowe mycie rąk w czasie zagrożenia covidem¹⁴.

Warto jednak zasygnalizować, że nie wszystkie grupy społeczne aż tak zdecydowanie i posłusznie poddały się restrykcjom pandemicznym. Przykładem zupełnie odmiennych postaw mogą być wydarzenia w takich stolicach europejskich jak Londyn, Berlin, Rzym czy Madryt, w których – w relacji jednej z gazet – tysiące antycovidowców protestowało przeciwko ograniczeniom dotyczącym życia społecznego¹⁵. Jak łatwo się domyśleć, znaczącą grupę wśród nich stanowili ludzie młodzi, często świeżo upieczeni abiturienti, którzy lekceważąc obowiązujące restrykcje oraz wysoką liczbę zachorowań, domagali się odmrożenia życia publicznego i powrotu do stylu życia sprzed pandemii.

Przejawy zachowań patologicznych w dobie pandemii

Patologie społeczne stanowią szczególnie trudny problem w każdym społeczeństwie. Odzwierciedlają one negatywne zjawiska społeczne i zależą od wielu uwarunkowań, przede wszystkim od czynników: biologicznych, kulturowych, historycznych, ekonomicznych i politycznych. Termin *pathos* w języku greckim oznacza m.in. 'cierpienie', a *logos* 'naukę'. Dlatego pojęcie to zostało wprowadzone do świata nauki jako nauka o cierpieniu, o chorobach organizmu. Pojęcie „patologia społeczna” odnosi się do szerokiego „organizmu społecznego”. W literaturze przedmiotu jest definiowana jako zespół zjawisk szkodliwych i to zarówno w aspekcie indywidualnym,

¹⁴ Raport zawierający diagnozę i prognozę globalnego kryzysu finansowo-gospodarczego zdeteminowanego przez pandemię koronawirusa w obszarze gospodarczym, społecznym, politycznym i geopolitycznym, red. P. Soroka, K. Golczak, A. Skrabacz, R. Kołodziejczyk, P.L. Wilczyński, A. Mi-tręga, K. Pająk, Elipsa, Warszawa 2021, s. 43.

¹⁵ Londyn. Wielotysięczne protesty. Starcia z policją, „Rzeczpospolita”, 27.09.2020, <https://www.rp.pl/artukul/1433286-Choc-zakazen-wiecej-protesty-coraz-liczniejsze.html> [dostęp: 3.10.2020].

jak i grupowym, o określonej genezie, zasięgu społecznym i negatywnych skutkach¹⁶.

Ze względu na przedmiotowy zakres niniejszego artykułu szczególną uwagę skupiono na patologiach indywidualnych, związanych z dysfunkcją rodziny, co w warunkach izolacji domowej nabrało szczególnego znaczenia. Prawnym instrumentem wykorzystywanym do przeciwdziałania i reagowania na przemoc w rodzinie jest procedura tzw. Niebieskiej Karty, zakładanej na podstawie Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta”¹⁷. W czasie restrykcji pandemicznych przebieg samej procedury założenia Niebieskiej Karty nie uległ zmianie, natomiast ograniczono do minimum kontakty osobiste pracowników reprezentujących pomoc społeczną, Policję, oświatę, ochronę zdrowia i przedstawicieli gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych z osobami doświadczającymi przemocy domowej. Oznacza to, że Niebieską Kartę w częściach A, C i D można wypełnić bez udziału osoby poszkodowanej, na podstawie powyższych informacji drogą telefoniczną lub zdalną¹⁸.

Jeżeli chodzi o samą realizację pomocy, to sytuacja skomplikowała się znacząco. Wszelkie konsultacje psychologiczne, rodzinne, prawne lub inne miały odbywać się zdalnie, co było trudne do zrealizowania dla osób zmuszonych do ciągłego przebywania w miejscu zamieszkania, z powodu braku możliwości swobodnej rozmowy telefonicznej. W takiej sytuacji pomoc musiała zostać odłożona w czasie, a to odbijało się negatywnie na osobie doświadczającej przemocy, która nie zgłaszała takiego przypadku. Stąd też z danych policyjnych wynika, że przemocy domowej w pierwszym kwartale 2020 r. było mniej (17 tys. wypełnionych formularzy Niebieskiej Karty w części A) niż w analogicznym okresie roku 2019 (18,4 tys.), a największa różnica wystąpiła w marcu 2020 r.¹⁹

Tendencję spadkową potwierdzają również dane roczne, z których wynika, że w 2020 r. nastąpił spadek liczby formularzy „Niebieska Karta – A”, kiedy to funkcjonariusze Policji wypełnili 72 601 formularzy – w stosunku do 2019 r. stanowi to spadek o 2,3% (ówczesnie wypełniono 74 313 formularzy), a w stosunku do 2018 r. spadek ten wynosi 2,25% (wypełniono 73 153 formularze)²⁰.

Może to prowadzić do fałszywego wniosku, że kondycja polskiej rodziny się poprawiła, a tymczasem nic bardziej mylnego. Odosobnienie, stres związany z obawą o swoje zdrowie, często kłopoty z utratą pracy i brakiem środków na utrzymanie rodziny przyczyniały się do wzrostu poziomu agresji fizycznej i słownej oraz przemocy

¹⁶ S. Kozak, *Patologie w środowisku pracy. Zapobieganie i leczenie*, Difin, Warszawa 2009, s. 15.

¹⁷ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” (Dz.U. z 2011, nr 209, poz. 1245).

¹⁸ Instytutu Psychologii Zdrowia Polskiego Towarzystwa Psychologicznego, *Procedura „Niebieskie Karty” w czasie pandemii / epidemii / stanów nadzwyczajnych*, <https://www.niebieskalinia.pl/67-08-procedura-niebieskie-karty-w-czasie-pandemii-epidemii-stanow-nadzwyczajnych> [dostęp: 3.08.2020].

¹⁹ A. Szczerbiak, *Mniej Niebieskich Kart. W czasie pandemii ofiary rządziej proszą o pomoc*, „Polityka” 14.04.2020, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/spoleczenstwo/1952576,1,mniej-niebieskich-kart-w-czasie-pandemii-ofiary-rzadzkiej-prosza-o-pomoc.read> [dostęp: 30.07.2020].

²⁰ Biuro Prewencji Komendy Głównej Policji, *Informacja dotycząca realizacji przez Policję procedury „Niebieskie Karty” w 2020 r.*, Warszawa, 28.01.2021, s. 2, www.statystyka.policja.pl [dostęp: 22.02.2021].

psychicznej, seksualnej i finansowej. W szczególnej sytuacji pozostają rodziny, które oczekiwały na sądową decyzję w sprawie eksmisji swojego oprawcy. Przyjęta 2 marca 2020 r. ustawa o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych²¹ początkowo zakładała wstrzymanie wykonywania wszystkich orzeczeń eksmisyjnych zapadłych przed i w czasie epidemii, jednak w ostatecznej wersji ustawy zapisano, że sprawca przemocy, wobec którego zapadł wyrok, może jednak zostać wyeksmitowany. W ustawie nie rozstrzygnięto także sytuacji, gdy rodzina doświadczająca przemocy pozostaje pod wspólną, obowiązkową kwarantanną. W krajach Europy Zachodniej, np. w Wielkiej Brytanii, w takiej sytuacji ofiary przemocy mogą złamać zasadę kwarantanny i udać się po stosowną pomoc. W innych państwach istnieje system hasel, które wypowiedziane w aptece czy sklepie spożywczym uruchamiają natychmiastową pomoc osobie będącej w zagrożeniu, bowiem obowiązkiem aptekarza czy sprzedawcy jest natychmiastowe zawiadomienie policji. Rzecznik opolskiej policji zapytany, jak mają postępować w takiej sytuacji Polki, odpowiedział: „To, że rodzina objęta jest kwarantanną, nie stanowi przeszkody w przeprowadzeniu interwencji i jeśli będą ku temu przesłanki, zatrzymaniu osoby stosującej przemoc. Oczywiście jest, że w takim przypadku osoba, która ucieknie z domu w obawie o swoje zdrowie i życie, nie zostanie pociągnięta do odpowiedzialności prawnej za złamanie nakazu kwarantanny. Jeśli w jakiejś rodzinie dojdzie do tzw. ostrej przemocy i osoba jej doznająca w obawie o zdrowie i życie ucieknie z miejsca zamieszkania i powiadomi służby, policjanci, tak jak w każdym przypadku, zareagują stanowczo i natychmiastowo”²².

Zakłócenia w funkcjonowaniu rodziny mają często swoje podłoże w uzależnieniu od alkoholu, narkotyków czy hazardu członka rodziny, a często obu małżonków/partnerów. Osoby te, będące w krytycznych sytuacjach życiowych, nie potrafią z nich wyjść, pogłębiają swoje problemy, stając się sprawcami kradzieży, wymuszeń, rozbójów, nierzadko realizowanych na terenie miejsca zamieszkania czy pracy, a także w parkach i na ulicach. Analiza miesięcznych danych statystycznych opracowanych przez Komendę Główną Policji na temat liczby interwencji podjętych przez funkcjonariuszy policji nie wskazuje jednoznacznie na znaczący ich spadek w analogicznych okresach: na koniec kwietnia 2020 r. było ich 11 688, a rok wcześniej – 14 788²³.

Podobnie przedstawiają się statystyki dotyczące kradzieży samochodów: w marcu 2020 r. liczba utraconych pojazdów była mniejsza niż w roku 2019 (spadek z 1084 do 913). Również w kwietniu i maju odnotowano spadek kradzieży (odpowiednio z 920 do 877 i z 1042 do 1018). Od czerwca liczba utraconych aut systematycznie rośnie²⁴. Warto zwrócić uwagę, że złodziejom samochodów sprzyjają okoliczności

²¹ Zob. przypis 5.

²² M. Topolewska, *Nielatwa walka z przemocą w rodzinie w czasie epidemii koronawirusa*, „Dziennik Gazeta Prawna”, 8.04.2020 r., <https://praca.gazetaprawna.pl/artykuly/1467777,nielatwa-walka-z-przemoca-w-rodzinie-w-czasie-epidemii-koronawirusa.html> [dostęp: 3.08.2020].

²³ Komenda Główna Policji, Informacja dzienna z dnia 10.08.2020 r., <https://policja.pl/pol/form/1,InformacjaDzienna> [dostęp: 10.08.2020].

²⁴ *Policja: Pandemia nie odstraszyła złodziei. Samochody kradzione na potęgę*, „Wprost”, 9.08.2020, <https://biznes.wprost.pl/gospodarka/10351233/policja-pandemia-nie-odstraszy-la-zlodziei-samochody-kradzione-na-potege.html> [dostęp: 9.08.2020].

wynikające z ogólnospołecznego obowiązku noszenia maseczek sanitarnych i rękawiczek oraz oddelegowania większości patroli policyjnych do zadań związanych z przeciwdziałaniem COVID-19.

Kondycja socjalno-ekonomiczna postcovidowego społeczeństwa

Świat posiada stosunkowo bogate doświadczenia płynące z występowania różnego rodzaju chorób przybierających rozmiary epidemii czy pandemii. Jednak ich dotychczasową cechą wspólną było to, że uderzały w populację ludzką i gospodarkę głęboko, ale w stosunkowo krótkim czasie. Ponadto światowa gospodarka XXI w. opiera się na zupełnie innych mechanizmach funkcjonowania niż ta z dwóch poprzednich wieków. Tymczasem pandemia COVID-19 może być uciążliwie długa i niewykluczone, że będzie nawracać, a jej skutki ekonomiczne będą także większe ze względu na wysoką liczbę międzynarodowych powiązań w gospodarce światowej²⁵. Jak prognozuje Światowa Organizacja Handlu, w 2021 r. i kolejnych latach spadek światowego handlu może nastąpić o 13–32%, jednak ze względu na bezprecedensową skalę zjawiska pandemii wszelkie szacunki dotyczące konsekwencji gospodarczych są bardzo trudne²⁶.

W Polsce wystąpienie pandemii przypadło na czas wzrostu gospodarczego (PKB w 2019 r. wzrósł o 4%) przy najniższej od okresu transformacji gospodarczej (1989 r.) stopie bezrobocia (w marcu 2020 r. wyniosła ona 5,4%)²⁷. Tymczasem wprowadzone obostrzenia wynikające z obowiązywania stanu epidemicznego doprowadziły do gwałtownego ograniczenia funkcjonowania gospodarki, a nawet zamrożenia jej wybranych sektorów, takich jak: usługi, transport, turystyka, gastronomia, hotelarstwo, oraz wielu innych związanych z bezpośrednim kontaktem z klientem.

W trudnej sytuacji znalazł się również rynek pracy, czego bezpośrednim odzwierciedleniem był poziom rejestrowanej stopy bezrobocia oraz liczby dostępnych miejsc pracy. W kwietniu 2020 r. stopa bezrobocia wzrosła o 0,3 punktu procentowego w stosunku do marca tego roku, osiągając poziom 5,7%. W kwietniu 2020 r. było o 26% mniej wolnych miejsc pracy niż miało to miejsce wcześniej, produkcja przemysłowa spadła o prawie 25%, a sprzedaż detaliczna o 23% w stosunku do roku 2019²⁸. Ciekawym przykładem potwierdzającym ten trend jest sprzedaż lodów impulsowych (w rożku i na patyku), która w kwietniu i maju zanotowała bardzo głęboki spadek, a struktura sprzedaży w czasie pandemii przesunęła się na korzyść lodów

²⁵ Polski Instytut Ekonomiczny, *Raport: Pandemia koronawirusa mobilizuje rządy do działania silniej niż globalny kryzys finansowy sprzed dekady*, 15.04.2020, <https://pie.net.pl/pandemia-koronawirusa-mobilizuje-rzady-do-dzialania-silniej-niz-globalny-kryzys-finansowy-sprzed-dekady/> [dostęp: 15.10.2020].

²⁶ World Trade Organisation, Press Release 855, 8.04.2020, *Trade set to plunge as COVID-19 pandemic upends global economy*, https://www.wto.org/english/news_e/pres20_e/pr855_e.pdf [dostęp: 24.02.2021].

²⁷ *Raport zawierający diagnozę i prognozę...*, *op. cit.*, s. 48–49.

²⁸ „Miesięcznik Makroekonomiczny” 2020, nr 6, https://pie.net.pl/wp-content/uploads/2020/07/Miesi%C4%99cznik-Makro_06-20.pdf [dostęp: 5.07.2020].

familijnych w zbiorczych opakowaniach. Wynika to z faktu ograniczenia w przemieszczaniu się ludności oraz zamknięcia galerii handlowych, w których najczęściej można było nabyć tego typu lody²⁹.

Wraz z odmrażaniem gospodarki poszczególne jej gałęzie mozolnie usiłowały powrócić do stanu „nowej normalności”, a celem polityki gospodarczej stało się przede wszystkim niedopuszczenie do masowych bankructw firm i zwolnień pracowników. Pomimo tego wielu przedsiębiorców odnotowuje duże spadki przychodów ze sprzedaży i zysków, ogranicza zatrudnienie i/lub wstrzymuje działalność gospodarczą³⁰.

Jeżeli chodzi o rynek pracy, to nie tylko zwiększyła się stopa bezrobocia rejestrowanego – na koniec czerwca 2020 r. osiągnęła poziom 6,1% – ale także zmienił się jego charakter. W rzeczywistości przedcovidowej mieliśmy do czynienia z rynkiem pracownika, co oznaczało, że ze względu na wysoki popyt na pracę to pracownicy dyktowali jej warunki, mając możliwość wyboru miejsca zarobkowania. W okresie największych obostrzeń pandemicznych najbardziej ucierpieli pracownicy zaliczani do grup defaworyzowanych na rynku pracy, a więc ci o niskich kwalifikacjach zawodowych, długotrwale bezrobotni, zatrudnieni na umowach czasowych lub tzw. śmieciowych. I to właśnie wśród tych osób pojawiły się najczęściej problemy z brakiem środków finansowych na utrzymanie gospodarstwa domowego, wysoki poziom ryzyka socjalnego związanego z chorobą alkoholową, niepełnosprawnością czy niedostosowaniem społecznym oraz trudności w zaspokajaniu potrzeb bytowo-konsumpcyjnych rodziny. Stąd też w okresie postpandemicznym będą mieć oni większe problemy ze znalezieniem pracy, co jest związane zarówno z niską konkurencyjnością na rynku pracy, jak i ograniczoną podażą ofert zatrudnienia. Hamująco na ten proces może oddziaływać wzrost zatrudnienia sezonowego, ale jest to tylko chwilowe zatrzymanie tego trendu. Nie bez znaczenia jest również fakt, że w wielu branżach, w których nastąpiło ograniczenie zatrudnienia, nie można przejść na pracę zdalną, ponieważ pewnych czynności zawodowych nie da się wykonywać pracując w stylu home office. Podobne zjawiska są obserwowane nie tylko na polskim rynku pracy, ale także za granicą. Wystarczy spojrzeć na statystyki amerykańskie, aby stwierdzić, że obecny kryzys dotknie sfery realnej gospodarki w stopniu większym niż kryzys finansowy sprzed ponad dekady. Wówczas z amerykańskiego rynku pracy zniknęło 8,7 mln miejsc pracy. Tymczasem w okresie od 14 marca do 3 kwietnia 2020 r. aż 16,6 mln Amerykanów złożyło wnioski o zasiłek dla bezrobotnych, a do końca kryzysu jeszcze daleko³¹.

Stąd też państwa europejskie, w tym Polska, wprowadziły wiele różnych programów osłonowych, skierowanych zarówno do przedsiębiorców, aby zapobiec zwalnianiu pracowników, jak i do osób, które w wyniku kryzysu tę pracę jednak straciły. Przykładowo: w Niemczech stosuje się strategię utrzymania zatrudnienia mimo spadku obrotów firmy. W tym celu państwo wspiera wypłatę pensji, na które pracodawcy chwilowo nie stać. Francuzi postawili na pożyczki dla firm

²⁹ P. Pallus, *Sprzedż lodów na minusie, ale pewna kategoria sporo zyskała*. „Straty nie do odrobienia”, Business Insider, 6.07.2020, <https://businessinsider.com.pl/finanse/handel/sprzedaz-lodow-w-czasie-pandemii-spadla/t9cppy2> [dostęp: 8.07.2020].

³⁰ Zob. szerzej: *Raport zawierający diagnozę...*, op. cit., s. 104.

³¹ „Miesięcznik Makroekonomiczny” 2020, nr 6, op. cit.

udzielane przez banki komercyjne, ale gwarantowane przez rząd. Maksymalna kwota pożyczki to równowartość 3-miesięcznego obrotu lub 2-letniej listy płac. Programy skierowane do pracobiorców polegają przede wszystkim na wypłacie częściowej pensji w czasie kryzysu. Tak jest w Dani, gdzie pracownicy otrzymują 75% wynagrodzenia, a w Wielkiej Brytanii 80%. Inne rozwiązania stosuje się w Norwegii, gdzie można zwolnić pracownika, ale państwo oferuje zasiłki dla bezrobotnych w wysokości 50% wynagrodzenia sprzed zwolnienia i są one wypłacane przez 26 tygodni w okresie 18 miesięcy. Natomiast Hiszpania wprowadziła całkowity zakaz zwalniania pracowników w czasie kryzysu, pozwalając pracodawcom na opłacanie wyłącznie składek społecznych, a pracownicy mogą wnioskować o zasiłek w wysokości do 70% ich pierwotnej pensji³².

Jeżeli chodzi o Polskę, to od 21 czerwca 2020 r. obowiązuje ustawa o dodatku solidarnościowym przyznawanym w celu przeciwdziałania negatywnym skutkom COVID-19³³, o który mogą ubiegać się osoby utraciwszy pracę w wyniku pandemii. Dodatek w wysokości 1400 zł za miesiąc kalendarzowy przysługuje osobie uprawnionej za okres nie dłuższy niż od 1 czerwca do 31 sierpnia 2020 r., po złożeniu stosownego wniosku do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych nie później jednak niż do 31 sierpnia tego roku. Warto również dodać, że wymieniona ustawa wprowadza podwyższenie kwoty zasiłku dla bezrobotnych do 1200 zł miesięcznie w okresie pierwszych 90 dni posiadania prawa do zasiłku i 942,30 zł miesięcznie w okresie kolejnych dni posiadania tego prawa. Nowa wysokość zasiłku obowiązuje od 1 września 2020 r.

Przyjęte rozwiązania w sposób doraźny mają pomóc przetrwać czas kryzysu, jednak dla części gospodarstw domowych skutki COVID-19 mogą być zauważalne w dłuższej perspektywie czasowej w postaci:

- zagrożenia ubóstwem i biedą,
- wykluczenia zawodowego i społecznego,
- marginalizacji potrzeb bytowych oraz życia z tzw. benefitów, jak choćby pieniądze pochodzące z programu „Rodzina 500+”;
- trudniejszego dostępu do kredytów hipotecznych oraz kłopotów w spłacaniu już zaciągniętych kredytów,
- eksmisji z lokali mieszkalnych w związku z nieuregulowaniem czynszu bądź bieżących rachunków,
- wzrostu zachowań patologicznych, wynikających z uzależnień oraz drobnej przestępczości.

Czynnikami łagodzącymi sytuację na rynku pracy jest pogarszająca się sytuacja demograficzna i zmniejszający się strumień wchodzących na rynek pracy w stosunku do liczby osób wychodzących z rynku pracy na skutek osiągnięcia wieku emerytalnego, ale z kolei w ramach rządowego programu „Lot do domu” tysiące Polaków wróciło z emigracji zarobkowej, nie zawsze mając perspektywę podjęcia pracy w kraju macierzystym oraz powrotu do kraju emigracji.

³² *Ibidem.*

³³ Ustawa z dnia 19 czerwca 2020 r. o dodatku solidarnościowym przyznawanym w celu przeciwdziałania negatywnym skutkom COVID-19 (Dz.U. z 2020, poz. 1068).

Podsumowanie

W artykule skoncentrowano się na przedstawieniu wpływu pandemii COVID-19 na bezpieczeństwo społeczno-ekonomiczne Polaków, wraz z oceną zachowań społecznych implikowanych przez czynniki wynikające z nadzwyczajności obecnej sytuacji. Wskazano również na zagrożenia w sferze socjalnej i bytowej wynikające z groźby utraty pracy oraz pogorszenia się kondycji finansowej gospodarstw domowych.

Wnioski, które można sformułować po dokonaniu szczegółowej analizy omawianego zagadnienia są następujące:

1. Pandemia koronawirusa uderzyła z niespotykaną w dziejach świata szybkością, siłą i rozległością, czemu sprzyja globalizacja, paraliżując życie społeczne, zawodowe i gospodarcze milionów ludzi i przedsiębiorstw praktycznie na wszystkich kontynentach.
2. Społeczeństwo w początkowej fazie rozwoju choroby lekceważyło zagrożenie oraz zalecenia sanitarne, aby wraz z jego niekontrolowanym rozprzestrzenianiem się, uświadomić sobie, że zakażenie COVID-19 jest realne i groźne dla każdego.
3. Wprowadzane stopniowo obostrzenia sanitarne i restrykcje za ich nieprzestrzeganie w większości grup społecznych spotkały się ze zrozumieniem, zwłaszcza wśród osób będących w grupie wysokiego ryzyka zarażenia się wirusem.
4. Zamrożenie życia publicznego oraz wybranych dziedzin gospodarki w kilkumiesięcznej perspektywie czasowej obniżyło poziom bezpieczeństwa socjalnego Polaków oraz zachwiało ich kondycją psychiczną, czego wyrazem był wzrost zachowań patologicznych, zwłaszcza w środowisku rodzinnym.
5. Szczególnie trudna sytuacja zawodowa i materialna może utrzymywać się w grupie pracowników niskokwalifikowanych, bez lub z małym doświadczeniem zawodowym, zatrudnianych bez umowy o pracę, co może prowadzić do wielu niekorzystnych skutków społeczno-ekonomicznych, pogłębiających rozwarstwienie społeczne oraz zwiększających liczbę osób żyjących na krawędzi minimum socjalnego i bytowego.

Mając powyższe na uwadze, a także fakt, że wirus nie zniknął z naszego życia, postuluje się prowadzenie dalszych badań, w tym analiz jakościowych i ilościowych, w celu oceny wpływu pandemii w wymiarze globalnym, regionalnym i indywidualnym, we wszystkich aspektach życia społecznego, zawodowego, gospodarczego i wielu innych, tak aby jak najskuteczniej ochronić ludzkość przed skutkami tej wyniszczającej choroby.

Bibliografia

- Acher-Chanda B., *Higieniczny cud nad Wisłą*, „Rzeczpospolita”, 9.07.2021, <https://www.rp.pl/Covid-19/307099894-Higieniczny-cud-nad-Wisla.html> [dostęp: 9.07.2020].
- Ambroziak Ł., Chojna J., Gniadek J., Kępka H., Strzelecki J., *Szlaki handlowe po pandemii COVID-19. Raport*, Polski Instytut Ekonomiczny, Warszawa 2020, https://pie.net.pl/wp-content/uploads/2020/05/PIE-Raport_Szlaki_handlowe.pdf [dostęp: 23.06.2020].

- Biuro Prewencji Komendy Głównej Policji, *Informacja dotycząca realizacji przez Policję procedury „Niebieskie Karty” w 2020 r.*, Warszawa, 28.01.2021, www.statystyka.policja.pl [dostęp: 22.02.2021].
- Brainerd E., Siegler M.V., *The Economic Effects of the 1918 Influenza Epidemic*, 15.04.2003, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=394606 [dostęp: 20.10.2020].
- Drozdowski R., Frąckowiak M., Krajewski M., Kubacka M., Modrzyk A., Rogowski Ł., Rura P., Stamm A., *Koronawirus. Życie codzienne w czasie pandemii*, „Życie Uniwersyteckie”, 1.04.2020, <https://uniwersyteckie.pl/nauka/koronawirus-zycie-codzienne-w-czasie-pandemii> [dostęp: 2.06.2020].
- Hamer K., Baran M., Marchlewska M., *Jak Polacy stosują się do zaleceń w związku z koronawirusem? Raport z badań*, IPPAN–SWPS, Warszawa 2020, <https://covid19psychologiacom.files.wordpress.com/2020/04/koronawirus-raport-2-jak-polacy-stosujacca8-siecca8-do-zalacenc81-w-zwiacca8zku-z-ko....pdf> [dostęp: 25.05.2020].
- Instytutu Psychologii Zdrowia Polskiego Towarzystwa Psychologicznego, *Procedura „Niebieskie Karty” w czasie pandemii / epidemii / stanów nadzwyczajnych*, <https://www.niebieskalinia.pl/6708-procedura-niebieskie-karty-w-czasie-pandemii-epidemii-stanow-nadzwyczajnych> [dostęp: 3.08.2020].
- Komenda Główna Policji, Informacja dzienna z dnia 10.08.2020 r., <https://policja.pl/pol/form/1,Informacjadzienna> [dostęp: 10.08.2020].
- Kozak S., *Patologie w środowisku pracy. Zapobieganie i leczenie*, Difin, Warszawa 2009.
- Londyn. *Wielotysięczne protesty. Starcia z policją*, „Rzeczpospolita”, 27.09.2020, <https://www.rp.pl/artukul/1433286-Choc-zakazen-wiecej-protesty-coraz-liczniesze.html> [dostęp: 3.10.2020].
- „Miesięcznik Makroekonomiczny” 2020, nr 6, https://pie.net.pl/wp-content/uploads/2020/07/Miesi%C4%99cznik-Makro_06-20.pdf [dostęp: 5.07.2020].
- Pallus P., *Sprzedaż lodów na minusie, ale pewna kategoria sporo zyskała. „Straty nie do odrobienia”*, Business Insider, 6.07.2020, <https://businessinsider.com.pl/finanse/handel/sprzedaz-lodow-w-czasie-pandemii-spadla/t9cppy2> [dostęp: 8.07.2020].
- Polacy w domu – jak sobie radzimy z izolacją?*, Brief.pl, 8.04.2020, <https://brief.pl/polacy-w-domu-jak-sobie-radzimy-z-izolacja/> [dostęp: 26.09.2020].
- Policja: Pandemia nie odstraszyła złodziei. Samochody kradzione na potęgę*, „Wprost”, 9.08.2020, <https://biznes.wprost.pl/gospodarka/10351233/policja-pandemia-nie-odstraszylo-zlodziei-samochody-kradzone-na-potege.html> [dostęp: 9.08.2020].
- Polski Instytut Ekonomiczny, *Raport: Pandemia koronawirusa mobilizuje rządy do działania silniej niż globalny kryzys finansowy sprzed dekady*, 15.04.2020, <https://pie.net.pl/pandemia-koronawirusa-mobilizuje-rzady-do-dzialania-silniej-niz-globalny-kryzys-finansowy-sprzed-dekady/> [dostęp: 15.10.2020].
- Raport zawierający diagnozę i prognozę globalnego kryzysu finansowo-gospodarczego zderzonego przez pandemię koronawirusa w obszarze gospodarczym, społecznym, politycznym i geopolitycznym*, red. P. Soroka, K. Golczak, A. Skrabacz, R. Kołodziejczyk, P.L. Wilczyński, A. Mitręga, K. Pająk, Elipsa, Warszawa 2021.
- Rok 2020 pod znakiem pandemii*, oprac. K. Pankowski, Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej, Warszawa 2021.
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” (Dz.U. z 2011, nr 209, poz. 1245).

- Samopoczucie Polaków w roku 2020*, oprac. J. Scovil, Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej, Warszawa 2021.
- Skrabacz A., *Bezpieczeństwo społeczne. Postawy teoretyczne i praktyczne*, Elipsa, Warszawa 2012.
- Skrabacz A., *Wybrane aspekty zachowań psychospołecznych młodych Polaków w dobie pandemii koronawirusa*, referat wygłoszony na konferencji „Zarządzanie i bezpieczeństwo w świetle COVID-19: zagrożenia – wyzwania – szanse” Akademia Pomorska w Słupsku, 11 czerwca 2021 r. [materiał w druku].
- Szczerbiak A., *Mniej Niebieskich Kart. W czasie pandemii ofiary rządziej proszą o pomoc*, „Polityka”, 14.04.2020, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/spoleczenstwo/1-952576,1,mniej-niebieskich-kart-w-czasie-pandemii-ofiary-rzadziej-prosza-o-pomoc.read> [dostęp: 30.07.2020].
- Topolewska M., *Nielatwa walka z przemocą w rodzinie w czasie epidemii koronawirusa*, „Dziennik Gazeta Prawna”, 8.04.2020 r., <https://praca.gazetaprawna.pl/artykuly/146-7777,nielatwa-walka-z-przemoca-w-rodzinie-w-czasie-epidemii-koronawirusa.html> [dostęp: 3.08.2020].
- Ustawa z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (Dz.U. z 2020, poz. 374).
- Ustawa z dnia 31 marca 2020 r. o zmianie niektórych ustaw w zakresie systemu ochrony zdrowia związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19 (Dz.U. z 2020, poz. 567).
- Ustawa z dnia 31 marca 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2020, poz. 568).
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2020 r. o szczególnych instrumentach wsparcia w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2 (Dz.U. z 2020, poz. 695).
- Ustawa z dnia 14 maja 2020 r. o zmianie niektórych ustaw w zakresie działań osłonowych w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2 (Dz.U. z 2020, poz. 875).
- Ustawa z dnia 19 czerwca 2020 r. o dodatku solidarnościowym przyznawanym w celu przeciwdziałania negatywnym skutkom COVID-19 (Dz.U. z 2020, poz. 1068).
- World Health Organization, *Coronavirus disease (COVID-19) pandemic*, <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019> [dostęp: 25.03.2021].
- World Trade Organisation, *Trade set to plunge as COVID-19 pandemic upends global economy*, Press Release 855, 8.04.2020, https://www.wto.org/english/news_e/pres20_e/pr855_e.pdf [dostęp: 24.02.2021].

Wpływ pandemii koronawirusa na stan bezpieczeństwa społeczno-ekonomicznego Polaków

Streszczenie

Celem artykułu jest wykazanie wpływu pandemii COVID-19 na społeczno-ekonomiczny wymiar bezpieczeństwa społeczeństwa. Szczegółową uwagę badawczą skoncentrowano na postawach społecznych w czasie kwarantanny oraz na przejawach zachowań patologicznych i dysfunkcyjnych wynikających ze specyfiki gospodarki i rynku pracy

w postcovidowej rzeczywistości. W artykule zastosowano interdyscyplinarne metody badawcze, w tym intuicyjne, behawioralne i komparatystyczne. Badając zachowanie społeczeństwa w tak nadzwyczajnej sytuacji, jaką jest pandemia o globalnym zasięgu, przy uwzględnieniu uwarunkowań społeczno-ekonomicznych, można ocenić ich wpływ na postawy społeczne, aby na tej podstawie prognozować i kierunkować te zachowania w bliższej i dalszej perspektywie czasowej, mając na uwadze możliwość kolejnej fali zakażeń. Ze względu na nowe zjawisko, jakim jest pandemia oraz kryzys nią wywołany w wielu obszarach funkcjonowania państwa i społeczeństwa, praca stanowi wkład w holistyczne badania nad tym zagadnieniem, a przykład Polski daje podstawę do interesujących analiz porównawczych na tle innych państw europejskich.

Słowa kluczowe: pandemia COVID-19, bezpieczeństwo, społeczeństwo, rynek pracy, kwarantanna narodowa, patologie społeczne

The Impact of COVID-19 Pandemic on the Polish Socio-Economic Security Situation Abstract

The aim of the article is to show the impact of the COVID-19 pandemic on the socio-economic dimension of social security. Detailed research attention was focused on social attitudes during quarantine and the manifestations of pathological and dysfunctional behaviors resulting from the specificity of the economy and the labor market in the post-Covid reality. The work uses interdisciplinary research methods, including intuitive, behavioral and comparative ones. By studying the behavior of society in such an extraordinary situation as a global pandemic, taking into account socio-economic conditions, it is possible to assess their impact on social attitudes. Hence, to forecast and direct these behaviors in the short and long term, taking into account the possibility of another wave of infections. Due to the new phenomenon, which is the pandemic and the crisis caused by it in many areas of the functioning of the state and society, the work contributes to holistic research on this issue, and the example of Poland provides the basis for interesting comparative analyzes against the background of other European countries.

Key words: pandemic, security, society, labor market, national quarantine, social pathologies

Einfluss der Coronavirus-Pandemie auf sozial-wirtschaftliche Sicherheit Polens Zusammenfassung

Das Ziel des Artikels ist den Einfluss der COVID-19-Pandemie auf die soziale und wirtschaftliche Sicherheit der Gesellschaft nachzuweisen. Ein detailliertes Augenmerk wurde bei der Forschung auf die soziale Basis während der Quarantäne und auf die, aus der Besonderheit der Wirtschaft und des Arbeitsmarktes in der Post-COVID-Realität, entstandenen Zeichen des pathologischen und dysfunktionaleren Verhaltens konzentriert. Im Artikel wurden interdisziplinäre, einschließlich der intuitiven, behavioralen und komparativen, Forschungsmethoden angewendet. In der Verhaltensforschung der Gesellschaft, in einer solch enormen Situation wie Pandemie im globalen Ausmaß, mit Rücksicht auf sozial-wirtschaftliche Faktoren kann man ihren Einfluss auf soziale Haltungen beurteilen, um auf dieser Grundlage dieses Verhalten angesichts einer weiteren Infektionswelle in einer Kurz- oder Langperspektive vorausszusagen und auszurichten. Aus Rücksicht auf die Pandemie, die ein neues Phänomen ist und auf die, von ihr ausgelöste Krise in vielen

Bereichen der Funktionsfähigkeit des Staates und der Gesellschaft, ist dieser Artikel Beitrag für holistische Forschung dieses Problems und Polens Beispiel ist eine Grundlage für interessante Vergleichsanalysen mit anderen europäischen Ländern.

Schlüsselwörter: Pandemie, Sicherheit, Gesellschaft, Arbeitsmarkt, Quarantäne, soziale Pathologien

Влияние пандемии коронавируса на состояние безопасности общества и экономики Польши

Резюме

Целью статьи является показать влияние пандемии COVID-19 на уровень безопасности общества и экономики. Особое внимание в исследованиях сконцентрировано на общественных отношениях во время карантина, а также на проявлениях патологического и дисфункционального поведения, являющегося результатом специфики экономики и рынка труда в постковидовой реальности. В статье использованы междисциплинарные методы исследований, в том числе интуитивные, поведенческие и сопоставительные. Исследуя поведение общества в столь необычной ситуации, которой является пандемия с её глобальным охватом, при учёте общественно-экономических условий, можно оценить их влияние на общественные отношения, чтобы на этой основе прогнозировать и направлять эти отношения в ближайшей и дальнейшей временной перспективе, имея в виду вероятность очередной волны заражения. В связи с новым явлением, которым является пандемия, а также вызванный ей во многих сферах функционирования государства и общества кризис, работа вносит вклад в холистические исследования этой проблемы, а пример Польши даёт основу для интересного сравнительного анализа на фоне других европейских государств.

Ключевые слова: пандемия, безопасность, общество, рынок труда, национальный карантин, общественные патологии